

током окупације у Бору радило „...преко сто педесет хиљада Југословена...“ као радна снага окупатору (240). Код тих радника, међу којима је било чланова КПЈ и Скоја, као и на терену почело је да се интензивније ради на политичком плану.

Средином 1944. наредбом Главног штаба НОВ за Србију Девета бригада се пребацује на терен Тимочке крајине, којој се придружује маћи Нишки одред. Успешним војним акцијама они су унели пометњу у четничке редове. Бројно јачање јединица НОП-а као и њихов продор на територију источне Србије у лето 1944. допринело је поразу окупаторских снага и његових помагача. Захваљујући тренутној војној и политичкој ситуацији у Југославији, а посебно успеху мештанских партизанских јединица, источна Србија је ослобођена у октобру 1944. године.

Из садржаја се види да је аутор обрадио сва важна питања НОР-а и социјалистичке револуције у источној Србији са одликама које су делом карактеристичне за

ту област. Догађаје је повезивао са онима из других делова ондашње Србије.

Коришћена је разноврсна архивска грађа, пореклом од свих учесника у поменутих догађајима на терену. И поред тога, за поједина питања се осећа недостатак изворне грађе што се види из ауторових учесталих закључака, тј. констатација „вероватно“, „изгледа“ и сл., тако да се чини да је аутор остао на појединим местима недоречен. До овога га је довела жеља да све испита и изучи на нивоу микроистраживања, где је описивао и најмање појаве и догађаја на терену. Гледано и са те стране, књига представља врло користан допринос изучавању НОР-а и социјалистичке револуције у источној Србији. Без обзира на извесне недоречености, она употпуњава велику празнину историографији НОР-а и социјалистичке револуције у Србији. Даље изучавање ове проблематике не може се вршити без њеног коришћења.

Др Слободан Д. Милошевић

ДЕСАНКА МИЛОШЕВИЋ И ЈОВАН НЕШКОВИЋ; „ЂУРЂЕВИ СТУПОВИ“

Републички завод за заштиту споменика културе СР Србије

Ђурђеви Ступови код Новог Пазара, задужбина Стефана Немање из 1171. године, добили су први пут научно популарну монографију чији су аутори Десанка Милошевић, историчар уметности из Београда, и др Јован Нешковић, професор Архитектонског факултета из Београда. Ова научно популарна монографска целина, штампана на седамдесетак страница, илустрована је фотосима и цртежима, а ванредно је лепо и укусно уређена и опремљена.

Др Јован Нешковић је урадио историјски део, архитектуру и уређење Ђурђевих Ступова, а Десанка Милошевић живопис и археолошка ископавања.

После лоцирања и географског положаја Ђурђевих Ступова, Јован Нешковић пише о настанку манастира, који је у XII веку, 1171. године, саградио Стефан Немања у раздобљу стицања српске државне самосталности. У биографији која нам је остала од Стефана Првовенчаног пише да је Стефан Немања подигао ово здање и посветио га св. Ђорђу, избавитељу Немањином из амбиса, после чега се Немања попео на жупански престо. Било је то 1167. године, па би требало да је тада и почела градња Ђурђевих Ступова, лоцираних на истакнутом брду изнад Петрове цркве, одакле поглед доминира над рашким пределима.

У средњем веку Ђурђеви Ступови као „краљевски манастир“ играли су врло значајну улогу. Ту је сахрањен краљ Драгутин, Немањин унук, други ктитор манастира. Он је првобитни улаз — улазну кулу, претворио у цркву — капелу, а у источном делу саградио трпезарију и кухињу.

Посебно тешки услови за манастир уследили су доласком Турака. Тада је он делимично оштећен, а уз то су му поједини делови били дограђени, па је у II половини XVI века извршена прва грађевинска интервенција, када је обновљена трпезарија, подигнут југоисточни конак, поправљени обимни зидови и изграђена нова улазна капија.

Највећа страдања манастир је доживео у аустро-турском рату 1683—1699. године. Тада су, 1689. године, порушене све манастирске зграде. Друго велико разарање Ђурђеви Ступови су доживели 1912. године, за време првог балканског рата, тако да је од првобитног манастира веома мало остало.

Архитектура

Са изградњом Ђурђевих Ступова практично почиње код Срба рашка школа у уметности, која представља синтезу две градитељске концепције — византијске архитектуре на Истоку и романске архитектуре на Западу. То је једнобродна грађевина са куполом, припратом, наосом и троделном апсидом, са кулама (сталповима) — звоницима. Црква, са специфично обликованом куполом, била је прекривена доводним кровом.

Аутор се детаљније задржава на појединостима у целини специфичне архитектуре Ђурђевих Ступова. Као посебна поглавља обрађени су: Улазна капија (капела краља Драгутина), Цистерне, Стара трпезарија и конаци.

Живопис

Фреско слике Ђурђевић Ступова завршене су неколико годи-

на после изградње цркве, 1175. године, док су оне у припрати из доба краља Драгутина (1276—1282). Мајстори — сликари, у наосу и припрати, били су Грци.

Капела краља Драгутина

У Капели краља Драгутина — меморијалном споменику Дежевског сабора (1282) — очуван је, очишћен и конзервиран драгоцен живопис из XIII века. Ту је сачувано најстарије „хоризонтално стабло Немањића“ У четири троугласта поља насликана су четири државна сабора, а најлепше остварење је Христов лик на убрусу.

Све до другог светског рата живопис Ђурђевих Ступова био је солидно очуван и на основу тога могла се реконструисати делимично његова целина. За то су послужили ранији записи, цртежи и фотографије. Десанка Милошевић се, у даљем тексту, задржава на описима остатака живописа који се чувају у манастирском комплексу и Народном музеју у Београду и каже:

„Ђурђеви Ступови припадају византијској уметности XII века, која је била широко распрострањена од Византије до Русије и Грузије, преко Балкана до Сицилије, Јужне Италије и Венеције. То је доба њене највеће експанзије и стваралачке моћи, па су њена зрачења допирала и до Немачке и Француске, а осећају се и у Шведској (Готланд), чак и на Исланду“

Археолошка истраживања

Археолошка истраживања манастирског комплекса Ђурђеви Ступови, трајала су неколико година и дала су плодне резултате, особито у откривању фрагмената пластике и делова архитектонских целина. Откривени су: две цистерне за воду (за сакупљање и пречишћавања) сантрач од камена украшен розетама, стара трпезарија на јужној и нова на источној страни Манастира, каменом засвођени подрум, кухиња, конаци, капија на

северном улазу, покривена јама за смештај жита, обиман зид са снажним троугаоним ојачањима, бројни фрагменти стубића, конзола, капитела, портала, пластике и посебан део портала са натписом о времену грађена цркве.

На основу ранијих сазнања, као и на основу пронађеног архитектонског материјала, извршена је реконструкција целог манастирског комплекса, онолико колико је то било могуће.

Научно популарна монографија Бурђеви Ступови, Десанске Милошевић и др Јована Нешковића, који су добар део свог живота посветили управо проучавању овог значајног споменика српске средњовековне културе, представља драгоцен прилог у проучавању споменика културе у долини Рашке, који се налазе на листи светске културне баштине.

Др Ејуп Мушовић

LA GUERRE D'ETHIOPIE ET

L'opinion mondiale 1934—1941, Paris 1984.

Успон италијанског фашизма и његова експанзија почев од 30-тих година није схваћена озбиљно од великих западноевропских држава, посебно не од стране Француске. Нападом Италије на Етиопију 1935. године француска дипломатија је процијенила да је боље Мусолинија пустити да тражи проширење у Африци него да га држи као непријатеља на граници. Због интереса у Африци политика Енглеске је била нешто друкчија. Вријеме је показало да је таква политика и једне и друге државе била нереална. У том периоду француска дипломатија је ишла до те нереалности да од Италије, Аустрије и Мађарске створи брану њемачком нацизму према Балкану, а тиме и сигурност у централној Европи. У периоду етиопске кризе Друштво народа се показало неспособним да ријешу ту кризу у интересу правде и мира и у Африци и у Европи.

О италијанској експанзији у Африци и окупацији Етиопије, као и ставу Француске и Енглеске доста се писало у свјетској историографији. Ти радови су различитог нивоа почев од мемоарске литературе до научних анализа.

Поводом 50-годишњице избијања етиопске кризе (1934) Национални институт за оријенталну цивилизацију и језике у Паризу организовао је међународни науч-

ни скуп под називом La Guerre D'Ethiopie et l'opinion mondiale 1934—1941. (Етиопски рат и свјетско јавно мњење) који је одржан у Паризу 14. децембра 1984. године. На скупу су учествовали историчари и не само историчари из више земаља: Француске, Етиопије, Канаде, Норвешке, Јапана, Мађарске, Бугарске и Југославије.

Тематика скупа је била веома разноврсна. Та разноврсна проблематика углавном би се могла сврстати у двије групе питања и то: италијанско-етиопски рат и друго питање свјетско јавно мњење и етиопски рат.

У оквиру прве групе питања поднесено је неколико реферата и саопштења. Она су се односила на почетке све веће затегнутости између Италије и Етиопије, као и Италије и Енглеске, ставу Француске и других земаља. Најзад на ток самог рата, херојском отпору голоручког етиопског народа, масакрима етиопског становништва од стране италијанске војске и друга питања. У овој групи питања посебно је био запажен реферат професора Переа из Института за оријенталну цивилизацију и језике. Професор Пере је у реферату изнио нове податке о италијанским масакрима становништва у Етиопији. Његова колегиња из Института Екот такође је дала запажен реферат о италијанско-етиопској кризи у централној